

Fataburen 1986

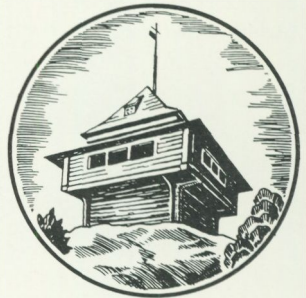
Fataburen

1986

Husdjuren och vi

Fataburen

1986

Nordiska museets och Skansens årsbok

Redaktör: Arne Biörnstad
Redaktionssekreterare: Berit Nordin

Summaries translated into English by Roger Tanner

Omslagsbilden föreställer smågrisar på gurkfält vid Gullbrandstorp,
Halland. Foto Gunnar Lundh 1936.

Omslagsarrangemang: Håkan Lindström

Om inte annat anges tillhör bildmaterialet Nordiska museet

© Nordiska museet och respektive författare

Tryckt hos Bohusläningens Boktryckeri AB, Uddevalla 1986

ISBN 91 7108 264 6

ISSN 0348 971 X

Tjuren Potter

Yvonne Olrog Hedvall

Tjuren Potter av Carl Conrad Dahlberg. Foto Sven Nilsson.

I Kungl Skogs och Lantbruksakademiens bibliotek hänger en målning föreställande "Tjuren Potter". Den är utförd på 1860-talet av Carl Conrad Dahlberg och skänktes till akademien av konstnärens sonson, häradshövding Knut Dahlberg.

Då Potter räknas som den mest betydande stamtjuren till den holländska svartvita rasen i Skåne och ofta hänvisas till i lantbrukslitteraturen, kan det ha sitt intresse

att något närmare presentera honom. Viktiga upplysningar i ämnet står att hämta i tex en broschyr med titeln "Om Potterstammen på Dybeck" (1901) och i statsagronomen Alfred Nathorst's uppsats "Om Holländska boskapsstammen på Dybeck" i "Kongl Svenska Landtbruksakademiens handlingar rörande Landtbruket och dess Binäringar" (1868). Som framgår av det sistnämnda arbetet härstammade Potter

Tjuren Potter efter Carl Bøgh's oljemålning. Foto Kungl. Biblioteket.

från Holland, närmare bestämt från provinsen Groeningen. Troligen har han uppkallats efter den kände holländske djurmålaren Paulus Potter (1625–1654).

En föregångsman inom det skånska jordbruket och boskapsskötseln var godsägare A B Wallis på Dybecks säteri. Sålunda var Wallis bland de första att importera kreatur från utlandet och lät redan 1824 hämta kor och tjurar både från Friesland och, av den rödbrokiga breitenburgerrasen, från Holstein samt, ca 20 år senare, även skotska ayrshiredjur. Den holländska eller friesiska rasen visade sig snart överlägsen i mjölkavkastning men drabbades på 1840-talet av tuberkulos. År 1850 övertogs besättningen av Wallis son, Albrect B Wallis, som genom noggrann skötsel och kontroll fick den att tillfriskna.

För att bryta den sedan länge drivna inaveln hade Wallis i början av 1860-talet planer på att skaffa en rastjur från Holland,

där en utbredd lungsjuka bland boskapen dock medförde att företaget gång på gång blev uppskjutet. Likväl råddes han av professor Hjalmar Nathorst att på en kreatursutställning i Hamburg 1863 inköpa en viss tjur med "särdeles vackra former", och genom förmedling av ett holländskt hushållningssällskap övergick djuret – Potter – tre år gammalt, för en summa av 115 thaler i Wallis ägo.

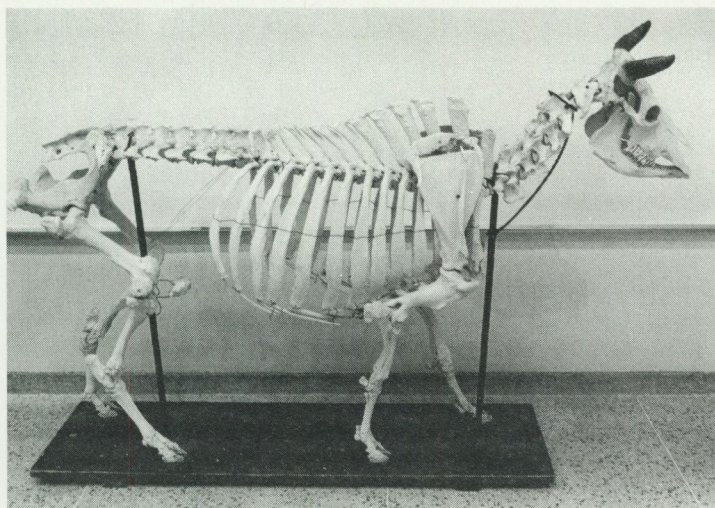
Potter förväntades och skulle snart också visa sig vara en god investering. Enligt en beskrivning, återgiven i A Nathorst's uppsats, som köparen erhöll från Holland härstammade han "från en ras, som varit konstant i nära 280 år. Det är en trakt ungefär af 4 kvadrat mil, hvarest denna stam hålles ren och äkta. Djuren hafva alla en typ samt urarta aldrig derifrån: färgen svart med alltid hvita hufvuden, nedre delen såväl af svansen som benen vanligen hvita. I mjölkavkastning mycket goda och ega, äfven vid

en mindre rik utfodring, ganska god köttansättning." Potter prisbelönades på utställningen i Hamburg och skulle senare många gånger ges liknande utmärkelser i Sverige. I bla "Elfte allmänna svenska landtbruksmötet i Malmö 1865", "Tolfte skånska landtbruksmötet i Ystad" och "Tolfte allmänna svenska landtbruksmötet i Stockholm 1868" lämnas uppgifter om Potter och hans avkommas olika belöningar. A B Wallis samlade i en år 1901 utgiven broschyr olika berömmande omdömen och kommentarer om Potterstammen. Mellan 1865 och 1867 föddes 134 kalvar fallna efter Potter och ännu 1871 förtecknas i en katalog från allmänna lantbruksmötet i Göteborg samma år åtskilliga avkomlingar. I samma publikation återfinns även en kort biografisk beskrivning över stamfadern själv. Samtliga ättlingar hade det typiska, vita huvudet, vit hjälm och vita strumpor. "Potterboskap" blev snart nog ett begrepp och stammen på Dybeck bekant i hela landet, i synnerhet dock i Skåne där man to m avsåg att bilda en Potterförening. Hjalmar Nathorst skriver i "Landtbruket i Skåne" (1896) om den på Dybeck "välkända stammen af Potters blod" och i sin bok om Kungl Lantbruksakademien (1913) betonar H Juhlin Dannfelt den "ädla prägel" Potter satte på den holländska boskapen i Sverige

samt den goda mjölkavkastning korna gav. Även bilder av Potter och hans ägare ingår i arbetet. Så sent som 1945 framhålls i "Husdjursaveln i Skåne" förvärvet av Potter till Dybeck som en av de mest "uppmärksammade låglandsimporterna".

Potter tjänstgjorde på Dybecks säteri i 10 år och avlivades 1873. Hans skelett skänktes till Kongl Veterinär Inrättningen i Stockholm och togs enligt A B Wallis med tacksamhet emot av Kongl Direktionen. Tack vare värdefull hjälp av professorerna Sven Dyrendahl och Gösta Bengtsson samt av VMD Ivar Dyrendahl har Potters skelett spårats till Sveriges lantbruksuniversitet, Ultuna, där det idag kan beses på Veterinärmedicinska fakulteten. Skelettet visar att Potter var ett kraftigt djur och att han hade benpålagringar framförallt runt sen- och muskelfästen.

Potter avbildades både av dansken Carl Bøgh (1827–1893) och, som nämnt, av Carl Conrad Dahlberg (1805–1870). I konst med motiv från bondens liv spelar ofta djuren en större roll än människor. Beställningar gjordes hos de sk "gåramålarna", till vilka Dahlberg kan räknas trots sin tid som elev vid Konstakademien i Stockholm. I förordet till katalogen över en utställning på Walde-marsudde 1973 presenteras han av Bo Lindwall som "den visserligen akademiskt

*Skelettet av tjuren Potter.
Foto Mats Gerentz, Sve-
riges lantbruksuniversi-
tet.*

Våren i Vemmenhög av Carl Conrad Dahlberg. Foto Malmö Museum.

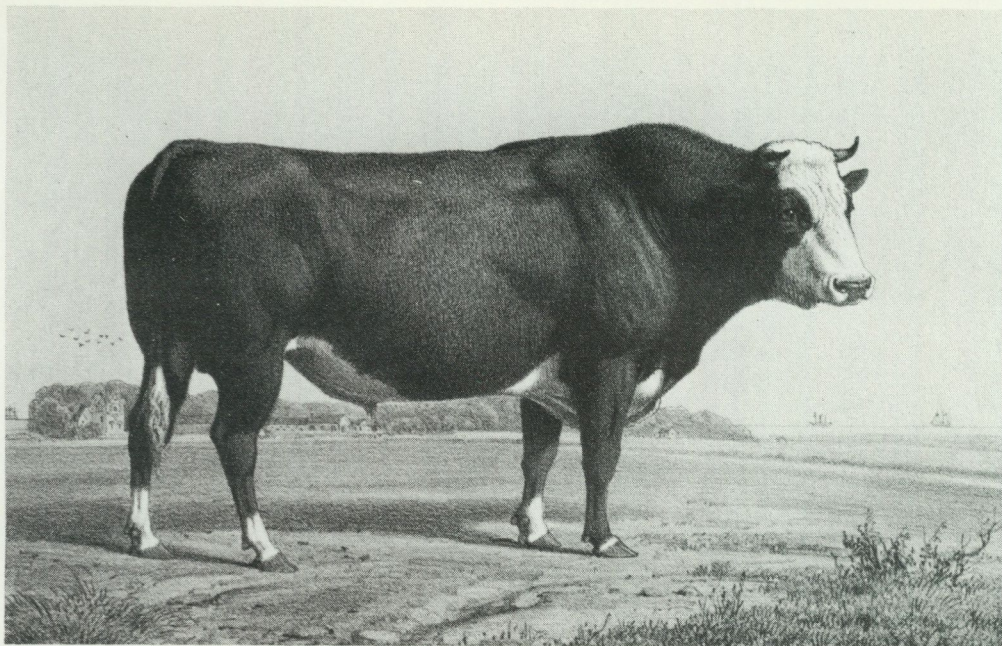
Sommaren i Vemmenhög av Carl Conrad Dahlberg. Foto Malmö Museum.

Hösten i Vemmenhög av Carl Conrad Dahlberg. Foto Malmö Museum.

Vintern i Vemmenhög av Carl Conrad Dahlberg. Foto Malmö Museum.

Tjuren Potter efter Carl Bøgh's oljemålning. Foto Kungl. Biblioteket.

utbildade men likafullt genuint naive 'gåramålaren' Carl Conrad Dahlberg". I Malmö fornminnesförenings årsskrift 1945 berättar häradshövding Knut Dahlberg om sin farfar och talar med goda skäl om honom som en tusenkonstnär. Bland andra sysselsättningar ägnade sig Dahlberg åt utförandet av laterna-magica-bilder och dimbilder, vilka 1848 presenterades i ett kosmorama i Altona tivoliträdgård i Malmö. (Enligt Nordisk Familjebok är ett kosmorama "en optisk inrättning, som visar perspektiviska avbildningar av de förnämsta städer och utsikter på jorden".) Vidare tillverkade Dahlberg leksaker av papiermaché och, tillsammans med urmakaren Hoppe i Ystad, landskapsklockor med rörliga bilder.

Förutom akademiens målning av Potter utförde Dahlberg för Dybecks räkning även en större oljemålning av den mäktige tjuren.

Dahlbergs årstidsmålningar från Ö Vemmenhög bör också nämnas i sammanhanget, mindre på grund av deras konstnärliga värde än som dokumentation över skånsk

jordbrukshistoria. De beställdes ursprungligen som dörröverstycken för att pryda stora salen på Dybecks säteri, där konstnären vistades i perioder hos godsägare Wallis. Så sent som våren 1985 visades de vid en utställning på Liljevalchs, kallad Livet på landet. Alla dräkter, redskap etc anses vara korrekt återgivna. Här framgår hur plöjning, harvning och sådd gick till i början av 1800-talets Skåne. På bilden av våren ses ett klinhus under uppförande och i bakgrunden Dybecks slott med dess karaktäristiska gavelrösten. På sommartavlan tvättar man i ån och hämtar in hö. Höstbilden visar spannmålsforor vid Hörte vattenmölla. På vinterbilden firas gille. Bilden återger interiören från storstugan med typiskt hörnskåp, pendylklocka på väggen och vid fönstret en spinnrock.

Carl Bøghs porträtt av Potter med Dybecks säteri i bakgrunden ingår i dåvarande hejderidarens eller herrgårdsskogvaktarens på Tosterup, Christian Burrau (1808–1887), "Min biografi" (utg med inledning av B Stjernswärd, 1966) och utfördes

år 1866 under en resa i Skåne. Originalen tillhör Vemmenhögs härads fornminnesförening, Svaneholm. Signerad av "J W Tegnér och Kittendorff" föreligger även en litografi som haft Bøghs målning till förlaga.

Enligt A Nathorsts uppsats ansågs både i Holland och annorstädes "såsom goda egenskaper hos en tjur": "långsträckt kropp, god muskelbyggnad, rak rygg, låren ej tjocka, vare sig från sidan eller bakifrån sedda, små och fina horn, slätt hår och svart färg med vit blås, samt härkomst från en god mjölkko." Jämför man de två porträtten av Potter ses att han väl uppfyller dessa krav, och att han varje gång återges från sin högra, säkerligen vackraste sida. Även fotografiet föreställande Potterboskap uppvisar de karaktäristiska dragen.

Utan tvivel har tjuren Potter haft stor

betydelse för svenskt lantbruk i allmänhet och för det skånska i synnerhet. Att han dessutom var ett tacksamt motiv för flera konstnärer är naturligt, då tidens godsägare ofta lät sina värdefullaste djur "avtagas" i bild. Dessutom är och har tjuren varit ett lockande motiv för konstnärer i alla tider och setts som symbol för styrka, fruktbarhet och mod. Det var knappast en slump att Zeus valde att förvandla sig till en tjur när han närmade sig den feniciska prinsessan Europa. Det fruktade odjuret på Knossos bar ett tjurhuvud etc. Slutligen kan påminnas om att ett tjurhuvud ofta prydde slakteributikerna förr i tiden och att vissa köttfabriker ännu har ett tjurhuvud som emblem. Signifikativt är även att avelstjurar ofta bär namn som Poseidon, Prinsen av Wales – eller Potter.

*Potterboskap. Fotografi i Om Potterstammen på Dybeck av A. B. Wallis.
Foto Hans Pettersson.*

Potter the Bull

Starting with C. C. Dahlberg's painting of the Dutch bull Potter, this essay describes the circumstances in which the bull was purchased in 1863, by Mr Wallis for his Dybeck manor farm. The essay also describes Potter's influence on breeding and as the ancestor of the black and white Dutch breed of cattle in Skåne known as Potter cattle. In addition, the author reproduces statements concerning the qualities of the bull

and his descendants and points to the similarity between descriptions of his appearance, Dahlberg's painting and other depictions. As concrete evidence of Potter's role in Swedish agricultural history, it is recorded that his skeleton has been preserved and is now to be seen at the Faculty of Veterinary Medicine of the Swedish University of Agricultural Sciences in Uppsala.